

**ERŐSÍTI-E A „KIVÉTEL” A „SZABÁLYT”? FELSŐFOKÚ
VÉGZETTSÉGGEL RENDELKEZŐ LÁTÁSSÉRÜLTEK
ÉLETÚTJAI**

Jelige: AND828

Dolgozat lezárása: 2024.05.23.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
I. Elméleti rész	3
I.1. Fogyatékoság - fogalomtisztázás	3
I.2. A látássérülés meghatározása- definíciók és kategóriák	4
I.3. Látássérülés történelme	6
I.4. Az ésszerű alkalmazkodás elve	8
1.4.1. A fogyatékosági támogatás	8
1.5. Oktatási inklúzió	9
1.6. Munkaerőpiaci inklúzió	11
1.6.1. Belgrádi nyilatkozat	11
1.6.2. Út a munkaerőpiacra	12
1.6.3. Foglalkoztatási stratégia Magyarországon	12
1.6.4. A látássérültek munkaerőpiaci nehézségei	13
II. A kutatás módszertana	14
II.1. A kutatás célkitűzései és kérdései	14
II.2. Kutatási módszerek	15
II.3. A kutatási eredmények ismertetése	18
II.3.1. Az életút-interjúk feldolgozása nyomán nyert kutatási eredmények	18
a. Látássérülés kialakulása, befolyása a mindennapi életben	18
b. Integrált és speciális oktatás látássérülteknél	19
c. Foglalkoztatottság a látássérültek életében	21
d. Nehézségek, akadályok leküzdése a látássérültek életében	22
e. A látássérültek családi helyzete	23
f. A látássérültek véleménye a társadalom befogadásáról	24
g. Látássérültek céljai	25
II.3.2. Békésmegyei Vakok és Gyengénlátók Egyesületének szolgáltatásainak szerepe a látássérültek inklúziójában	26
a. Az Egyesület feladatkörei	26

b.	Támogatás felsőfokú oktatásban résztvevő látássérülteknek	27
c.	Látássérültek önálló életvitelét segítő eszközök	28
	Segítségnyújtás a munkakeresésben.....	30
	Rehabilitációs szolgáltatások	31
	II.3.3. Résztvevő megfigyelés a látássérült közösségben	34
	III. SWOT elemzés és javaslatok	38
	Összefoglalás.....	40
	Bibliográfia.....	42
	Mellékletek:.....	45

Bevezetés

...Én kutatom a vakok lelkét,
Kik az élet terhét
Bár görnyedt háttal is
De tovább viszik!
S hiszik, hogy élni érdemes,
S majdnem nem is lényeges a fény.
Kutatom, mert magamról tudom,
Hogy tenni érdemes,
És igenis lényeges,
Hogy ami adatott, tovább hogy adod!
Értem a „Fény hívó szavát”
S ott valahol a kékségen át,
Ha lakik az érzelem,
Itt a fekete szemüveg mögött
Ott az értelem...
(részlet)

Rózsa Dezső: HITVALLÁS

A látássérültek élete nagy kérdés volt számomra, hogyan képzelik el a világot és miként boldogulnak a mindennapjaik során hátráltatásuk ellenére. Dolgozatomban több oldalról kívánom bemutatni, mint oktatás, munkaerőpiac szempontjából sorsuk alakulását, viszonyait és az ehhez tartozó erőforrásaikat, továbbá azokat az erősségeket, gyengeségeket, amelyek hozzájárultak egy cél eléréséhez.

Látássérültként felsőfokú diplomát szerezni nemcsak kivételes teljesítmény, de a társadalmi átlagnál jóval kisebb arányban fordul elő, mondhatni, társadalmi kivételnek számít. Az európai bizottság 2021-ben fogadta el a fogyatékoságügyi stratégiát, amely támogatja az önálló élethez és a munka világában történő egyenlő részvételhez fűződő jogokat. Az „1998. évi XXVI. törvényben Magyarország a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló paragrafusában a fogyatékos személy lehetőség szerint integrált, ennek hiányában védett foglalkoztatásra jogosult”.(Wolters Kluwer Hungary, 1998)Magyarországon

a 20. században történelmi okok miatt a fogyatékkal élők ügye nem valósult közüggé, hanem hozzátartozójuk problémája maradt. Mindebben a 21. században pozitív változás történt, amely azt jelenti, hogy az érintett helyzete, társadalmi élettere, integráció elve és az inklúzió folyamata erőteljesebbé és gyakoribbá vált. (Horváthné Nőth, 2009)A területi hátrányok, hátrányos helyzet és az esélyegyenlőség megteremtésének az alternatívája az oktatás ezen belül az oktatásban való részvétel. A jelenkori társadalomban az oktatás döntő tényezővé vált az ember életútjának meghatározásában, illetve egyre több fiatal marad az oktatásban. A nevelés révén az elfogadás, az önértékelés és annak erősítése, a társadalmi részvétel tipikus irányvonalává válhat. A fogyatékkal élők esetében az oktatási intézmények minden bizonnyal alapot nyújtanak, de sok esetben hosszú távú életteret is biztosítanak.(Laki, 2012)

A látássérültek hátrányos helyzetéből a felsőfokú végzettség kitörési lehetőséget jelenthet, mivel munkaerő-piaci kirekesztettségük egyik kiváltó oka éppen a tanulási sikerességet, továbbtanulást akadályozó hátráltató tényezők erős jelenléte életükben. E lehetőség munkaerő-piaci hasznosulási esélyeit viszont javíthatják/gyengíthetik a lakossági viszonyulásmódok, a munkáltatói attitűdök, a támogató családi, közösségi környezet jelenléte, illetve hiánya. Az integrált és speciális iskolák a fogyatékkal élő személyek beilleszkedését segíti, viszont a tanulással járó akadályok kihívásokat jelentenek egyes személyek számára.

A témával való személyes elkötelezettségemet az érdeklődő szemlélet, látássérültek értékálló karrier életútjai, Vakok és Gyengénlátók Békésmegyei Egyesületének látogatása és az egyesület programjai alapozta meg. Fontosnak tartom, hogy érzékenyítsem a társadalmat azzal a megközelítéssel, hogy a látássérültek megállják a helyüket és a kitűzött céljaikat megvalósítják, hiszen a látássérülés nem egy betegség, hanem egy állapot, amely mellett egy teljes életet lehet élni az akadályozottság függvényében is.

A dolgozatom elméleti részében a látássérülés fogalom jelentését, az oktatás kialakulását, az oktatási inklúzió, felsőoktatásban való pozitív és negatív hatásokat, majd a munkaerőpiaci inklúzió és a társadalom beilleszkedését vázolom fel. Továbbá a kutatás kiterjed a felsőfokú végzettséggel rendelkező látássérültekkel készített életút interjúra, majd az egyesület vizsgálatára, SWOT elemzésre és a résztvevő megfigyelésre. Befejezőként a kapott válaszok eredményeit és a résztvevő megfigyelésből következtetett gondolatok, meglátások összegzésével zárom.

I. Elméleti rész

I.1. Fogyatékoság - fogalomtisztázás

A fogyatékoságnak több fogalmi köre, jelentése van. Elsősorban az orvosi megközelítésben biológiai károsodást, veszteséget jelent és a többi sajátosságterület folyamatos elváltozását összefoglalja. (Vidonyiné Sólmos, 2010)

- Fogyatékoság fogalma: „Az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – él, amely a környezeti, társadalmi és egyébjelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja.” (Wolters Kluwer Hungary, 1998)
- Fogyatékos személy: Valamilyen testi vagy pszichés rendeltetés, rendszer korlátozottsága miatt cselekvésben, feladatban, társadalmi vagy közösségi jelenlétben akadályozott (hallás-, látás-, értelmileg akadályozott-, mozgáskorlátozott-, beszéd-sérült-, autista, szervátültetett-, érzelmi sérült- személy) illető, aki a sajátos körülményeket, módszereket, eljárásokat, segítséget igényel. (Kiss, 2017)
- A fogyatékos személyek két csoportban sorolhatók:
 - Veleszületett és születéstől meghatározott fogyatékoság
 - Szerzett károsodással és későbbi életkorban bekövetkező fogyatékoság

A látás szervrendszerének egyes veszteségein kialakul a vakság, azaz biológiai sérülés lelki, valamint cselekvésbeli tevékenységek, tulajdonságok sajátosságával jár együtt. Ha a sérülés más területen elváltozást okoz, akkor ezek az elváltozások edukálja az elsődleges, másodlagos, harmadlagos fogyatékoságot. (Laki, 2001)

A fogyatékoságnak több jelentése közül a segítő és a gyógyító szakmák köre más csoport javítására irányul. Az orvosi megfigyelésben a fizikai és neurológiai jellegzetessége, míg az oktatásban, nevelésben a pszichológiai és viselkedési sajátossággal gondoskodik a fogyatékoság területe. A holisztikus szemlélet egy személyt minden felruházott tulajdonsággal, jellemének egységét látja. (Fazekasné dr. Fenyvesi, 2013)

I.2. A látássérülés meghatározása- definíciók és kategóriák

A látássérülés populációjának megvizsgáláshoz tudnunk kell azt, hogy kik tartoznak ebbe a csoportban. A tudomány megkülönbözteti orvosilag és pedagógiailag. (Bajzátné Tóth, 2020)

- Orvosi megközelítés alapján: azok mondhatók látássérültnek, akinek látásélessége eltér a normától, míg pedagógiai tartalomban azok sorolhatóak ide, aki látásveszteségének mértéke specifikus eszközökre, eljárasmódra, stratégiára van szükség a prosperálásra, ismeret elsajátítására vagy a mindennapi élethez.
- Szociológiai meghatározás szerint: két részből tevődik össze relatív és abszolút fogyatékosnak. Abszolút értelemben az a személy nem tekinthető fogyatékosnak, aki kevésbé akadályozza a hétköznapi életét az állapota. Relatív fogyatékosnak akkor számít, ha látásproblémája alkalmatlanná teszi, például ha egy járműt szeretne vezetni.
- Jogi megközelítés szempontjából: jogosultság meghatározása és büntethetőség miatt fontos.
- Munkaügyi meghatározás: a látássérült alkalmassága egy adott munka betöltésére s ennek típusa, mértékei.
- Pedagógiai megközelítés: Látássérült diák, aki eszközök segítségével tud tanulni integrált környezetben. (Bajzátné Tóth, 2020)

A 141/2000. (VIII. 9.) Kormányrendelet összefoglalja, hogy látási fogyatékos személynek kit tekint, ez meghatározza a besorolást, ami a következőből áll:

- Snellen-törttel fejezzük ki (vizus= V) a látás élességét.
- Az a látássérült személy, akinek a látóélessége megfelelő módosítással mindkét szemén $5/70V$ között van.
- Az egyik szemén $5/50 V$, míg a másik szemén három méterre lát és olvas.
- Az egyik szemén $5/40 V$, míg a másik szemén fényérzékelés nincs vagy fizikálisan hiányzik.
- Szakorvos konstatálja meg a látás élességét és látás fokát (Kormányrendelet, 2000)

A látási fogyatékosok két nagy kategóriáját különítjük el, mint gyengénlátás és vakság. Diagnózis súlyossága szerint három csoportja osztjuk a látássérülést:

- Gyengénlátók,
- Aliglátók
- Vakok.

Gyengénlátók: Azok a személyek, akik látásteljesítményük 0,1-0,3 V és szemüveggel korrigált látása 0,1-0,33 V között van. Látásukra támaszkodnak a gyengénlátók, viszont a nagyobb környezetben, térben, tájékozódásnál, közlekedésnél nem mindegy, hogy milyen az egyén távoli vizusa. Nagyobb mennyiségben igényük van a látási ingerekre, viszont az erős fényviszonyok érzékenyítik a szemet, így fényvédő szemüvegre van szükség. (Egyesület, 2023b)

Aliglátók: Azok a személyek, akik fényérzékenyek és ujjolvasók, szembetegségük súlyos fokú látászűküllet, kicsi a látásélességük, mely 0,01-0,1 között van. Pedagógiai megközelítésben alig hasznosítható, viszont a közlekedésben vagy tájékozódásban minimális látásmaradvány áll fenn. Tanulási eszközükre szolgál a Braille írás és olvasás.

Vakok: Azok a személyek, akik nem érzékelik a fényt és egyik szemére sem lát. Jellemzően a tapintás és a hallás szerepe funkcionál a vakok esetében. Aki születése óta vak a képzetek és fogalmak jelentése, tartalma eltér a normától. Mozgásuk óvatos és segítségre szorulnak. Vakvezető kutya vagy fehérbot használata szolgál közlekedésükben, mindennapjaikban. Az íráshoz és az olvasáshoz a Braille-használata szükséges eszközük.

A csoportok differenciálásra országonként eltérésben van. Az újkori szemlélet alapján a látássérültek kategóriáját nehezen lehet elkülöníteni, mivel a látás vizuális és funkcionális részei szerint lehet megítélni. Ezek az eltérések a személy állapotától, adott feladattól, körülményétől is függ. (Dr. Kovács, 2015)

I.3. Látássérülés történelme

Különböző korokban a fogyatékkal élők működését több tényező befolyásolta. A társadalom fontos szerepet töltött be a fogyatékoság fejlettségéhez illetve, hogy miként állnak a fogyatékos emberekhez. Az uralkodó életszemlélet, az általános emberi viszonyulást determinálta. Elsőként az orvostudomány foglalkozott a fogyatékkal élőkkel, majd ezt követően a neveléstudomány s később a szociológia követte, mindez hatást gyakorolt a fogyatékos emberekre. A gyógypedagógia korszakában másképpen formálódott a fogyatékkal élők állapota, bánásmódja. A célkitűzések pozitív és negatív változást mutatott, az orvosi és pedagógiai eszközök, módszerek erősítésével.

Középkorban a vakok koldusként éltek, viszont a tehetséges fiatalokat magánoktatásban részesítették, családi helyzetüktől függetlenül. Európában a vak gyerekek nevelése, oktatása 1784-ben Párizsban veszi kezdetét, ahol megalakul a vakok iskolája. Ennek prototípusára az intézmény felépítését vették alapként. Az iskolákban többek között látássérült tanárok voltak. 12 diákja volt és négy évvel később ennek tagjai 50 főre nőtt. Forradalom után fellendült az oktatás és saját épületet kaptak, valamint megvalósult az első szabályzat, a diákok ösztöndíjban részesültek, előtérben helyezték a kézimunkát, kézműves foglalkozásokat. A gyerekek 16 éves korukig maradhattak az iskolában.

Történelem előzményei szerint a náci Németország úgy határozta meg azokat a hátrányban lévő fogyatékkal élőket, közéjük sorolva a látássérülteket is, hogy halálközpontokat hoztak létre számukra és családjakkal együtt genetikai okok miatt titkos megölést kíséreltek meg. ÉFOÉSZ- Értelmi Fogyatékossgal Élők Országos Érdekvédelmi Szövetsége, mely 1981-ben alakult a szülők kezdeményezésére. Az érdekvédelem képviselője nagy hangsúlyt fektettek, hiszen az összefogás hatására sok képviselő, szolgáltató csatlakozott az erősítésére. Később az ENSZ- Egyesült Nemzetek Szervezete az 1981-es évet nemzetközi fogyatékossgal élőknek kinyilvánította ezt a napot, amihez Magyarország is csatlakozott. Legfontosabb feladataik közé tartozott, hogy segítse a fogyatékkal született gyerekeket, mint az oktatásban, nevelésben, munkában való beilleszkedésben.

ÉFOÉSZ célja: „Felnőttképzési tevékenységet folytat: az értelmi fogyatékossgal élők önérvényesítésének, önálló életvitelének, munkába állásának kialakítása és segítése érdekében. Képzési tevékenysége során különös figyelmet fordít a társadalmi tudatosság növelésére.” (Lajos és mtsai., 2009)

I.4. Magyarország látássérültek törvénye

„E törvény célja a fogyatékos személyek jogainak, a jogok érvényesítési eszközeinek meghatározása, továbbá a fogyatékos személyek számára nyújtandó komplex rehabilitáció szabályozása és mindezek eredményeként a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének, önálló életvitelének és a társadalmi életben való aktív részvételének biztosítása.” (Wolters Kluwer Hungary, 1998)

Az esélyegyenlősítés területei:

- Egészségügy: a fogyatékkal élő személyek számára biztosítani kell az egészségügyi ellátást, hogy alkalmasak legyenek a rehabilitációra, elő segítse a társadalomban való beilleszkedést, valamint a látássérültek szükségleteinek figyelembe vételét.
- Oktatás, képzés: a fogyatékkal élő személynek joga van, ha egészségi állapota megfelelőnek bizonyul, akkor fejlesztésben, óvodai, iskolai oktatásban való nevelésre, valamint felsőoktatásban vegyen részt.
- Foglalkoztatás: a fogyatékkal élő személy integrált, ennek hiányosságában védett foglalkoztatásra jogosult. Amennyiben nem megoldható a foglalkoztatottság a munkához való jogát biztosítani kell.
- A látássérülteknek joguk van saját környezetük lakóhelyének, mint családi, lakóotthoni és intézményi kiválasztásához.
- A fogyatékkal élők szabadidős és tömegsportolási lehetőségeit a Magyar Olimpiai Bizottság biztosítja, továbbá fontos, hogy a látássérülteknek meg kell adni a jogot, hogy művelődési, kulturális és közösségi célú látogatása legyen. (Wolters Kluwer Hungary, 1998)

I.4. Az ésszerű alkalmazkodás elve

„Az amerikai fogyatékosügyben az ésszerű alkalmazkodás elve először 1973-ban jelent meg a Rehabilitációs törvényben. Az ésszerű alkalmazkodás a fogyatékossgal összefüggésben történő azonnal alkalmazandó, megkülönböztetésmentességi kötelezettség szerves része. Az ésszerű alkalmazkodás példái: a meglévő létesítmények és információk hozzáférhetővé tétele a fogyatékossgal élő személyek számára; átalakító berendezések; tevékenységek átszervezése; munka átütemezése; a tantervek, tanulási anyagoknak és tanítási stratégiáinak kiigazítása; az orvosi eljárások beállítása; vagy lehetővé kell tenni a támogató személyzethez való hozzáférést aránytalan vagy indokolatlan terhek nélkül.” (Nagy-Nádasdi, 2020)

Az elv kimondja, hogy az államnak meg kell tennie minden olyan intézkedést, amely a fogyatékossgal élő személyt hátrányos megkülönböztetés ér és felszámolása érdekében, akár magánszemélyekről, intézményekről vagy vállalkozóról legyen szó, joguk van biztosítani az akadálymentesítést is. (Nagy-Nádasdi, 2020)

1.4.1. A fogyatékosági támogatás

„A fogyatékosági támogatás a súlyosan fogyatékos személy részére az esélyegyenlőséget elősegítő, havi rendszerességgel járó pénzbeli juttatás. A támogatás célja, hogy - a súlyosan fogyatékos személy jövedelmétől függetlenül - anyagi segítséggel járuljon hozzá a súlyosan fogyatékos állapotból eredő társadalmi hátrányok mérsékléséhez.” (Wolters Kluwer Hungary, 1998)

A fogyatékosági támogatásra a 18. életévét betöltött súlyos fogyatékos személy jogosult. A látássérült, amennyiben nem kívánja igénybe venni az önkiszolgálási képességének vizsgálatát, akkor 19.500 forintos támogatásban részesül, továbbá ha megállapítják, hogy önkiszolgálási képesség hiánya lép fel akkor 24.000 forint összegre jogosult. A támogatásokat 2014. január 1-jétől rendszeres emelésre megállapították. (Wolters Kluwer Hungary, 1998)

Látássérült személyek esetében megállapították, hogy akik rokkantsági vagy rehabilitációs ellátásra jogosult, akkor az alapösszeg 129 860 forint. Ez az alapösszeg határozza meg az ellátás minimum és maximum értékét, valamint akik nem rendelkeznek havi jövedelemmel, milyen összegű ellátásra jogosult. (MVGYOSZ, 2021)

1.5. Oktatási inklúzió

A magyarországi látássérültek oktatása az első időszakban az egyház feladata volt. A háborúból hazatértek megvakultak a háborús sebektől, akiket az akkori társadalom nem tudott meggyógyítani, ezért az egyház vállalta a lelki gondozás e nemes feladatát.

A vakok oktatása 1800-as években kezdett fejlődni, majd Louis Braille, aki 1809-1852 között élt megalkotta a tapintható írásrendszert. József Nádor volt az, aki támogatta és kiemelte, hogy a vakokat lehet oktatni. Magyarországon az 1928-as években a látássérültek oktatása és óvodai nevelése kezdődött. A fejlődés tovább folytatódott, majd a speciális általános iskolák után az integrált középiskolákban folytatták tanulmányaikat. Kevés iskolában tanítják az informatikai eszközök használatát, ezért a látássérült személyeknek az eszközök beszerzését a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége (MVGYOSZ), valamint a településeken való egyesületek segítik, megtanítják használatát, illetve az egyesület által van lehetőség, hogy eszközök kezelésében és informatikai oktatásban részt vegyenek ingyenesen. (Nemes-Nagy, 2020)

Rachel Lofthouse – Mhairi C. Beaton – Quinta Kools –Kopp Erika tanulmányából idézve a Salamancai Nyilatkozat meghatározza, hogy kiterjeszti az inklúzió fogalom értelmezését, amely a következőt jelenti: „Fenntartható fejlődés”célkitűzésében megfogalmazódott, „az inkluzív, méltányos és minőségi oktatásbiztosítása, valamint az élethosszig tartó tanulás lehetőségeinek elősegítése mindenki számára”. Nemzetközileg elismert tény, hogy a mindenkiszámára inkluzív és méltányos oktatás céljának eléréséhez az iskolákat megfelelően fel kell készíteni, és támogatni is kell őket abban, hogy a közösség fiataljait helyben képezhessék. (Lofthouse és mtsai., 2021)

Azok a középiskolából kikerült látássérültek, akik felsőoktatásban szeretnének tovább tanulni igazolásokat kell benyújtani az intézmény felé. A fogyatékossgot megállapító igazolást, látásvizsgáló által kiadott szakértői véleményének dokumentumát és az orvosi igazolást kell megküldeni a felsőoktatáshoz, amennyiben ezeket az igazolásokat csatolja, akkor 40 esélyegyenlőségi pontot kap az egyetemen, amely segíti a felsőoktatásban való bekerülést.

Az igénybe vehető kedvezményeket (vak, aliglátó, gyengénlátó hallgató) a jogszabályban a következőket fogalmazza meg:

- a) a gyakorlati követelmények teljesítése alóli részleges vagy teljes felmentés, illetve annak más formában történő teljesítése,
- b) az írásbeli vizsgák helyett szóbeli vizsga, illetve az írásbeli számonkérés esetén speciális technikai eszközök használata,
- c) mentesítés a nyelvvizsga vagy annak egy része, illetve szintje alól,
- d) mentesítés a manuális, vizuális készségeket igénylő feladatok alól, de az elméleti ismeretek megkövetelhetők,
- e) az előadások, gyakorlatok és vizsgák alkalmával a kérdések, tételek hanghordozó eszközön, digitálisan, pontírásban vagy nagyításban történő hozzáférhetősége,
- f) a nem fogyatékossgal élő hallgatókra megállapított felkészülési időnél hosszabb felkészülési idő biztosítása,
- g) a hallgató tanulmányai alatt személyi segítő biztosítása (Wolters Kluwer Hungary, 2015)

Általánosságban elmondható, hogy a felsőoktatáshoz való hozzáférés során nem merültek fel nagyobb nehézségek, a hozzáállás túlnyomórészt pozitív, és néhány kivételtől eltekintve a látássérült hallgatók nem szembesülnek szemléletbeli és hozzáférési akadályokkal. Ennek a fenomenológiai kutatásnak megvannak a maga episztemológiai korlátai, és mélyebb és szélesebb körű elemzésre van szükség:

- a felsőoktatáshoz való hozzáférés során felmerülő igények és nehézségek.
- a kutatás eredményei felhasználhatók olyan beavatkozási programok kidolgozására, amelyek célja a kapott eredmények esetleges negatív hatásainak kiküszöbölése vagy enyhítése. (Guttman, 2013)

1.6. Munkaerőpiaci inklúzió

1.6.1. Belgrádi nyilatkozat

A kétnapos belgrádi konferencia legvégén, amelyen 150-nél több résztvevő vett részt személyesen és online, a vakok és gyengénlátók foglalkoztatási helyzetének javításáról szóló határozatot fogadtak el, amelyet a résztvevők egyhangúlag támogattak és konszenzussal fogadtak el. Fő gondolatai az alábbiak voltak: Az előző esztendőben, -köszönhetően főként az újabb technológiáknak- megnyíltak újabb foglalkozási területek.

A statisztikai hivatalokat és a kormányokat felszólították, hogy minél összehasonlíthatóbb és megbízhatóbb statisztikákat gyűjtsenek. Ezek mind előfeltételei a vakok és gyengénlátók munkaerőpiaci integrációját elősegítő szakpolitikáknak, valamint az egyéb támogató intézkedéseknek. A magán- és a közszféra szereplőit is felszólították, hogy szükséges elhelyezést biztosítani annak érdekében, hogy a vakok és gyengénlátók a látó emberekkel egyenrangúan dolgozhassanak, a munkavállalók többletköltsége nélkül.

Felhívták a figyelmet arra, hogy minden munkavállalásra ösztönző tevékenységet széleskörűen szükséges kialakítani. Mindez azt jelentette, hogy a készségfejlesztést, azt oktatást, valamint az egész életen át tartó tanulást ezeknek az intézkedéseknek kell a szerves részét képezni. A „design for all” megközelítésen alapszik minden újítás az új technológiákon belül, ennek köszönhetően a javukat szolgálják a vakok- és gyengénlátóknak. Máskülönben, annak a veszélye állhatna fent, hogy az új technológiák a munkaerőpiacról történő kirekesztésüket eredményezhetné.

Annak a fontosságát is kiemelték, hogy a vakok és gyengénlátók olyan munkát kapjanak, amely megfelel készségeiknek, tehetségüknek, képzettségüknek és törekvéseiknek. Szükséges volt elmozdulni attól a konzervatív megközelítéstől, mely szerint számukra csak néhány foglalkozás, szakma van „lefoglalva”. Elismerték azonban azt is, hogy több vak- és gyengénlátó képtelen önállóan megküzdenni a nehézségeikkel. Szervezési és egyéb támogatásra van szükségük ahhoz, hogy a munka világában boldogulni tudjanak- folyamatosan újabb lehetőségeket és a választást is biztosítani az ő számukra. (Gy. Dobos, 2022)

1.6.2. Út a munkaerőpiacra

Egy 2006-ban elvégzett felmérés alapján a speciális szakiskolákban végzett diákok 32%-a új szakmát kezd el tanulni, 13 % a fiataloknak a végzett szakmájában kezd el dolgozni, 22,5 % a pedig a tanult szakmáján kívül dolgozik. A speciális iskolában végzettek közül 25%-ban eltartottak és 7,5 % munkanélküli.

A fogyatékossgal élő diákok számára kiemelten fontos a szakmák elsajátítása. Míg a megváltozott munkaképességű fiatalok foglalkoztatási aránya 14% a 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők esetében, addig a szakképzettséggel rendelkezők foglalkoztatási aránya - ami még mindig nagyon alacsony, de a kétszerese - 28%. Az érettségizettek foglalkoztatási aránya csak 1%-kal, a diplomát szerzőké pedig 7%-kal magasabb. Az Európa Unió belül 44% aktív a fogyatékossgal élők között, 5 %-ban munkanélküliek, és 51%-ban inaktívak. (Mártonfi és mtsai., 2011)

1.6.3. Foglalkoztatási stratégia Magyarországon

Hazánkban az EU Foglalkoztatási irányvonalaihoz kapcsolódóan fogalmazódtak megfoglalkoztatás-politikai célkitűzések. Ezeknek az irányelveknek legfőbb célja megteremteni a teljes foglalkoztatást, a társadalmi összetartozást és integráció erősítését, továbbá a munka minőségének és hatékonyságának javítását.

A legfontosabbak a következők:

- Aktív és megelőző intézkedések az inaktivitás és a munkanélküliség ellen.
- A vállalkozói szellem és a munkahelyteremtés ösztönzése.
- Felkészülés a munkahelyi változásokra és az emberek alkalmazkodásának segítése.
- Több és hatékonyabb beruházás a humán erőforrásokba és az életen át történő tanulási stratégiákba.
- Csökkenteni kell az inaktivitást, növelni szükséges a munkaerő-kínálatot.
- Biztosítani kell az esélyegyenlőséget férfi és nő között.
- Javítani a munkaközvetítést és a foglalkoztatási és területi mobilitás népszerűsítése.
- A munkaerőpiacon hátrányos helyzetű emberek befogadásának elősegítése és ahátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem.
- Az emberek munkára való ösztönzése a munka vonzóbbá tételével.
- Bejelentett munkává átalakítani a be nem jelentett munkavállalást.(Bácsi Gusztáv & Szellő, 2009)

1.6.4. A látássérültek munkaerőpiaci nehézségei

Wolffe és Spungin (2002) 75 ország 102 vak szervezetével kérdeztek meg őket, és arra kérték őket, hogy válaszoljanak egy sor nyílt végű kérdésre, amelyek közül az egyik az volt, hogy azonosítsák „a vakok és látássérültek foglalkoztatásának legnagyobb akadályait”.

A két kutató által azonosított akadályok a válaszadás gyakoriságának csökkenő sorrendjében a következők voltak: szegénység, diszkrimináció, képzettség és forráshiány, a munkaadó nem ismeri a látássérült emberek képességeit, eszköz- és technológiai hiány; eszközök és nem megfelelő jogszabályi támogatás, a társadalom egészét érintő gazdasági tényezők, a mobilitás és a munkahely fizikai megközelíthetőségével kapcsolatos nehézségek, a high-tech iparágak által uralt munkaerő foglalkoztatási lehetőségei, a nyomtatott szöveg olvasásának képtelensége, a munka világgal való érintkezés hiánya (például a kedvezőtlen munkahelyi politika), a szociális készségek hiánya, a példaképek hiánya.

A Litván Vakok és Gyengénlátók Szakszervezete által 2007-ben Litvániában a vakok és gyengénlátók körében végzett tanulmány azt mutatja, hogy a munkanélküliség fő oka ebben az embercsoportban az egészségkárosodás (a kapcsolódó betegségek jelenléte, hozzávetőlegesen egytizede szellemi, testi fogyatékos, cukorbetegség stb.) és állást talál ezekben. A munkaerő-piaci beilleszkedés legfőbb akadálya az alacsony iskolai végzettség azáltal, hogy megakadályozza a munkaerő-piaci szerkezeti változásokhoz való alkalmazkodás gyorsaságát, valamint a tanuláshoz való passzív attitűd. A munkanélküliek e csoportjai meglehetősen alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek: a munkanélküliek mindösszeegyötöde rendelkezik középfokúnál magasabb iskolai végzettséggel, dominálnak az alapfokú(40%) vagy középfokú végzettséggel rendelkezők (37%), és 5% nem rendelkezik végzettséggel. A megkérdezetteknek azonban mindössze 5%-a vallja magát munkanélkülinek iskolai végzettsége miatt. A tanulmányi lehetőségekről tájékozott munkanélküliek harmada nem törekedett középfokú végzettségre vagy szakma tanulására. A tanuláshoz való passzív attitűd a szerzők szerint összefügg a szakszervezeten belül kialakított speciális védelmi rendszerben való maradás terveivel. Az egész rendszert úgy alakították ki, hogy ne motiválja őket a felsőoktatás fejlesztésére vagy más típusú képzésben való részvételre, amíg amunkaerővel szembeni követelmények összhangban vannak az egészségi állapottal. (Moraes, 2019)

II. A kutatás módszertana

II.1. A kutatás célkitűzései és kérdései

Kutatásomban a tanulási és/vagy szakmai pályájukon sikeres látássérültek oktatási és munkaerőpiaci inklúziójának folyamatát, annak társadalmi befolyásoló tényezőit és eredményeit vizsgálom. Célkitűzéseim megfogalmazásában abból a szakirodalmi megállapításból indultam ki, hogy az oktatási exklúzió olyan kulcspozíciót tölt be a társadalmi exklúzió újratermelődésében, ahol megfelelő társadalmi beavatkozással esély nyílik az egymást erősítő negatív folyamatok megszakítására. A társadalmi hátrányok nem szükségszerűen alakulnak iskolai hátrányokká: az oktatással, tanulással összefüggő tényezők meghatározók lehetnek az egyes gyerekek iskolai sikereiben. (Radó, 2007) A továbbtanulás, az iskolai sikeresség tehát lehetséges kitörési pontot jelenthet a hátrányleküzdés és társadalmi érvényesülés folyamatában. Ahhoz, viszont, hogy ez a lehetőség ne csak kivételesen, hanem domináns trendként érvényesüljön, magát az iskolát kell befogadóvá tenni, annak érdekében, hogy a sajátos nevelésű igényű tanulók hatékony, személyre szóló támogatást kapjanak, amely eljuttatja őket az oktatási, munkaerő-piaci és közösségi inklúzió általuk elérhető lehető legmagasabb szintjére. (Flóra & Belényi, 2009)

Ebből a sürgős társadalmi szükségletből kiindulva, a hatékony beavatkozási stratégiák megalapozása érdekében szükség van a minél alaposabb helyzetismeretre. Kutatásom során azt igyekeztem feltárni, hogy napjaink társadalmában egy hosszabb, néhány évtizedre kiterjedő időintervallumot tekintetbe véve miként érvényesültek/érvényesülnek az iskolarendszer és ehhez kapcsolódóan a munkaerőpiac befogadó/kirekesztő mechanizmusai egy sajátos fogyatékosági kategóriához tartozó hátrányos társadalmi kategória, a látássérültek esetében. Érdeklődésem fókuszába a sikeres oktatási/és vagy munkaerő-piaci karrier-utat bejárt látássérültek kerültek, akik éppen a maguk kivételes életpályáján keresztül alkalmasak arra, hogy példájukon keresztül közelebbi megvilágítást nyerjen az oktatási rendszer társadalmi hátrányt generáló jellege, de azok a potenciális iskolán belüli vagy kívüli erőforrások is, amelyekre támaszkodva, hatásukat erősítve javíthatóak a látássérült gyerekek és fiatalok társadalmi inklúziós esélyei.

Kutatási kérdéseim a jelzett problémakör lényeges dimenzióira igyekeznek rávilágítani a vizsgálati csoport tagjainak vonatkozásában:

- a) Milyen motivációs tényezőkkel rendelkeztek, és ezek miként segítették őket oktatási és szakmai karrierútjukon?
- b) Milyen szerepe volt életükben a családi nevelési háttérnek?
- c) Milyen akadályokkal szembesültek, és ezek leküzdésében milyen (külső és belső) erőforrásokra támaszkodhattak?
- d) Hogyan élték, élik meg saját helyzetüket, annak alakulását, oktatási, szakmai és közösségi-társadalmi értelemben?
- e) Miként látják az oktatás szerepét saját életükben?
- f) Milyen percepciót alkotnak az oktatási intézményrendszerrel, annak befogadó/kirekesztő jellegéről, saját tapasztalataik alapján?
- g) Hogyan alakultak az életcéljaik? Milyen jövőképük van?

II.2. Kutatási módszerek

Kutatásom fő módszereként a kvalitatív kutatási módszert, az *életút-interjú* módszerét alkalmaztam. Mivel arra keresem a választ, hogy a látássérültek milyen motivációs tényezőkkel rendelkeznek és hogyan jutottak el magasabb végzettségig, életcéljaik kitűzésének és megvalósításának folyamatára, a rendelkezésükre álló erőforrásokra, a leküzdött/leküzdendő akadályokra, családi, iskolai és közösségi környezetük szerepére fókuszálok, úgy értékeltem, hogy lehetséges módszereim közül az életút-elemzés a legalkalmasabb. Ezzel a módszerrel lehetővé válik az emberek saját individuális tapasztalatainak, életpályájuknak és életútjuknak mélyebb feltárása és megismerése.

A kutatást olyan látássérültekkel végeztem, akik főiskolai, egyetemi végzettséggel, de legalább szakmai elhelyezkedéssel párosuló érettséggel rendelkeznek. Segítségemre szolgált a Vakok és Gyengénlátók Békéscsaba Megyei Egyesülete, melyben különböző platformokon, weboldalon, csatornákon és privát csoportokban közzétették felkérésemet, ezzel segítve a kutatási alanyok elérését. Az életút-elemzést megelőzte az interjúzás és az interjú rögzítése, amely a látássérült életére, eseményeire, oktatásra, munkára, sikerélményekre helyezi a

hangsúlyt. Előre összeállított kérdéssor alapján,¹ telefonon keresztül történt az interjú, amelynek időtartama egy óra egy és fél óra között zajlott. Ezt követően az interjú rögzítését és a jegyzeteket pontosítottam, átírtam a könnyebb olvashatóság, feldolgozás érdekében. Az interjút saját szavaimmal összefoglaltam és csoportosítottam (fogyatékoság, oktatás, munkaerőpiac, társadalom) kategóriában.

Az életút-interjú 16 látássérült személlyel készült. A válaszadók nemi megoszlása 9 nő és 7 férfi. Életkoruk szerint 26 és 72 év közöttiek, átlagéletkoruk 38,87 év. A látássérülés eredetét illetően 1 aliglátó, 4 gyengénlátó, 1 siketvak és 10 vak. A válaszadók közül 6 fő orvosi hiba miatt, 3 fő veleszületett, 1 fő szembetegség miatt elvesztett vaksággal született, míg az aliglátók, gyengénlátók esetén szürkehályog, egyéb szembetegség következtében alakult a látássérülés. A látássérültek többsége szakmájukban dolgozik, de van közöttük 2 fő munkanélküli és 1 személy nyugdíjas, valamint 3 fő, aki szakmával rendelkezik és csökkentett munkaidőben 4 és 6 órában foglalkoztatott. A látássérültek nagy részének fehérbot a közlekedési eszköze, míg 3 személynek nincs rá szüksége. 4 fő igényelt vakvezető kutyát, amely segítségre szolgál a közlekedésben. Az alanyok között 8 egyedülálló, 4 fő élettársi kapcsolatban, 1 fő családost, 1 fő elvált két gyermekes anyuka, illetve 1 fő özvegy van.

A látássérültek között sok a színes egyéniség, ami azt jelenti, hogy némelyek sportolnak, hangszeren játszanak, szönek vagy éppen a novella és a versírás köti le őket a mindennapok tevékenységei mellett. Mindenkinek megvannak a saját álmaik és céljaik, közöttük két nyelvvizsgával rendelkező hölgy további idegen nyelvek tanulását sajátította el fő céljának, illetve akiket a zene világa érdekel, azok további fejlődést szeretnének elérni s úgyszintén azok, akik sportolnak.

¹ lásd a mellékletben csatolva

• A válaszadók között 2 fő főiskolát végzett:
- vak nő 31 éves- gyógypedagógus
- vak nő 38 éves- hitoktató tanár
• A válaszadók között 4 fő egyetemet végzett:
- vak nő 26 éves- jogász,
- siketvak nő 26 éves- jogász,
- vak férfi 35 éves- hitoktató tanár,
- vak férfi 72 éves- filozófus
• A válaszadók között 3 fő főiskolát és egyetemet is végeztek:
- vak nő 31 éves kommunikáció és médiatudomány,
- gyengénlátó férfi 27 éves- kereskedelmi logisztikai ügyintéző, gazdálkodás és menedzsment
- gyengénlátó férfi 27 éves- újságíró és szociális munkás
• A válaszadók között 2 fő 2 diplomával végzett:
- vak nő 45 éves- német nyelvtanár és gyógypedagógus
- vak férfi 34 éves- Programtervező-mérnök, Sportszervező-ügyvezető
• A válaszadók között 5 fő érettségivel és szakmával rendelkezik:
- 2 fő gyógymasszőr (vak nő 46 éves, vak férfi 45 éves)
- 1 fő óvodai dajka- 48 éves nő aliglátó
- 1 fő szőnyegszövő és gyógymasszőr - 36 éves férfi gyengénlátó
- 1 fő telefonkezelő – 55 éves nő gyengénlátó

1. táblázat Az interjúalanyok szocio-demográfiai jellemzői (Saját szerkesztés)

Kiegészítő módszerként, a látássérültek életében különleges szerepet betöltő egyesületi támogatói háttér szerepének mélyrehatóbb feltárása, az életút-interjúk során nyert információk értelmezési lehetőségeinek elmélyítése érdekében *strukturált interjút* készítettem a Békésvármegyei Vakok és Gyengénlátók Egyesületének vezető szerepet betöltő tagjaival készítettem interjút (elnök úrral, vezető helyettessel, titkári dolgozóval), ami személyesen történt megadott időpontban és helyszínen, előre összeállított kérdések mentén. Az ily módon megismert információkat gazdagítják, színesítik az egyesület programjaiban általam végzett *résztevő megfigyeléseredményei*.

II.3. A kutatási eredmények ismertetése

II.3.1. Az életút-interjúk feldolgozása nyomán nyert kutatási eredmények

a. Látássérülés kialakulása, befolyása a mindennapi életben

A látássérülés bekövetkeztének okait az alábbi táblázat szemlélteti:

Aliglátó	1 fő	Veleszületett látássérülés
Gyengénlátó	4 fő	Szürkehályog, zöldhályog - született és időközben kialakult
Vak	10 fő	Születésétől kezdve és betegségből adódó
Siketvak	1 fő	Veleszületett

2. táblázat Látássérülés kialakulásának okai (saját szerkesztés)

A válaszadók elmondása szerint, nagyban befolyásolja a mindennapi életvitelüket a látássérülés, leginkább a közlekedésben okoz nehézséget, amikor nem mindenhol tapasztalják az akadálymentesített lámpákat, buszokat, átkelőhelyeket, épületeket. Többek esetében használnak fehérbotot és igény esetére vakvezető kutya is segítségre szolgál a közlekedésben. A mindennapi házimunka a nőknek nem okoz akadályt, ugyanis a Vakok iskolájában volt lehetőség megtanulni a főzést, illetve a családtagok is szívesen segítségükre volt a konyhában. Fontos, hogy minden olyan eszköz, ami a lakásban az adott helyen van, ugyan abban a pozícióban kell elhelyezni, hogy könnyebb legyen a hozzáférés, ezáltal a látássérültek gyorsabban tudnak mozogni, keresni a házon belül. Többek közt elmondható, hogy a férfiak is boldogulnak a mindennapjaik során és egy kisebb segítség mellett számukra sem jelent akadályt a fűnyírás, apróbb szerelések, kerti feladatok. Látássérültekről megállapítható, hogy a mindennapjaikban tudnak prosperálni és megoldást találni helyzetekre, illetve megszokni s elfogadni az életmódjukat.

„Az életfolyamat befolyásol több területet, ami jobban vagy kevésbé működik. Fizikai dolgokban nehezebb, de lelkileg nem okoz terhet az állapotom. Számomra természetes, hogy vak vagyok, ebből próbálom kihozni a maximumot. Mindent bevállaltam, amire azt gondoltam s

úgy éreztem, hogy előnyös, ez vezetett arra is, hogy egy időben a tanulmányaimat külföldön tölthettem. Csinálom azt, amire képes vagyok és azon az úton megyek előre a cél felé.” B.V

b. Integrált és speciális oktatás látássérülteknél

A látássérültek speciális oktatása már az óvodáskortól megjelent, majd ezt követte a Vakok iskolája, ahol volt lehetőségük szakmát tanulni, mint szönyegszövést, kerámiakészítést, valamint az életre való felkészítést, magukról való gondoskodást tanították. A gyengénlátóknál az általános iskolát, gimnáziumot az integrált oktatásban folytatták, a válaszadók mindegyik tagja úgy véli, hogy nem érte őket diszkrimináció, segítőkészek voltak a tanítók és az osztálytársakkal jó barátságok szövődtek. Az aliglátóknál és a vakoknál elmondható, hogy középiskolásban a tanárok könnyítették a beilleszkedésüket és a diáktársaik legtöbbje elfogadták és befogadták fogyatékosságuk ellenére is.

A felsőoktatásban nehezebb volt a beilleszkedés, mert az egyetemi csoporttársaik között voltak, akik a távolságtartást fenntartották. A tanárok segítették a látássérülteket az oktatás alatt, mint például online anyagokkal, feladatokkal biztosították számukra a könnyebb elérhetést, hozzáférést. A válaszadók néhány tagja azzal szembesült, hogy nem minden esetben voltak empátikus tanárok, sőt volt olyan is, aki elvárta, hogy írásban vizsgázzon látássérülése ellenére is, illetve a beadandók legtöbbjét családtagok segítségével vagy magántanárral oldotta meg. Az órákon való jegyzetelést a diktafon használata írta felül. A diktafon hanganyagának feldolgozását Braille írásban kellett átvezetni, ami nagyon sok időt elvett és plusz energiával, befektetett idővel, munkával járt. Régen nem voltak okos eszközök, amely segítettek volna a könyvek olvasását, így az egyik alany elmondása szerint az édesanyja volt az, aki kiolvasta a könyvet, tanította és segítette a tanulmányaiban, hiszen a könyv elolvasását egyszer tehette meg, hogy végig figyelje és megmaradjon annak lényege. Az évek során a technika fejlődött és számítógépes programok, online könyvolvasó rendszerek az egyén tanulási folyamatát könnyebbítette.

„Szerencsés helyzetben voltam, mert középiskolában Braille-írógép használatával tudtam jegyzetet készíteni, viszont az egyetemi évek alatt a pontírást nem tudtam megoldani, mert hangos és zavaró volt a látótársaimnak, így a diktafont használtam és az órák után, otthon folytattam a jegyzetelést a Braille írógép segítségével, amely a napom délutánját betöltötte és

4 óra hosszába került, amire megcsináltam. Olykor kihívást jelentett, de mindig motivált, hogy a nehézség ellenére is van eredménye annak, amit teszek.” Sz.M

A válaszadók tisztában voltak azzal a ténnyel, hogy a felsőoktatásban nem lesz könnyű, de nem rémítette el őket az ismeretlen. Izgalommal várták és jó reménységgel kezdték el az egyetemet. Az egyéni motiváció mindenkinek sajátos volt a válaszadók között, mint például a jobb megélhetés függvényében a diploma biztosítja a könnyebb elhelyezkedést a munkaerőpiacon, vagy a szülők öröme motiválta abban, hogy felsőoktatást elkezdje, vagy amiben később dolgozni akar és kipróbálni magát, ez inspirálta abban, hogy elkezdje az egyetemet. Volt olyan válaszadó, aki a sportot szerette és ennek motiválására végzett egy sportszervezői manager diplomát.

„A szaktársaim ismertek, mert elmentem a gólyatáborban, így nem volt nehéz a segítségkérés, ha szükségem volt rá. Az oktatóim legtöbbje támogatott és úgy álltak hozzám, hogy megoldást találjunk helyzetekre, illetve én is alkalmazkodtam és megtettem minden tőlem telhetőt, valamint közöltem, amire szükségem volt és elmondtam azt, hogy számomra hogyan lehetne könnyebb a tanulás. A tanárok legtöbbje nyitott volt, nyilván voltak olyanok is, akik kevésbé voltak segítőkészek, de ettől függetlenül mindig motivált voltam, mert érdekesnek tartottam az órákat és szerettem az egyetemet, jól és hasznosnak éreztem magam.” N.Á

„Az egyetem alatt nem voltak rám felkészülve a tanárok, csoporttársak. Nekem nem mindig volt jó tapasztalatom, mert nem minden esetben biztosították az akadálymentes tananyagot. Segítőtanárt kellett keressek, hogy megszerezze online formában a könyvet. Ettől függetlenül a német nyelvtanár diplomámat szeretetből csináltam és mindig apukám szerette volna, hogy főiskolát végezzek, így ez adott egy újabb motiváltságot, hogy a gyógypedagógiát is elvégezzem.” O. N

„Gyengénlátóként az ösztönzött, hogy a sorstársaimon segítsek, a szociális végzettség sok területet átölel, mint a fogyatékosági ügyeket, de nem csak ez indított, hogy főiskolát végezzek, hanem az is, hogy a munkaerőpiacon érvényesülni tudjak, mert bizonyított tény, hogy akiknek magasabb az iskolai végzettsége, azok könnyebben találnak munkát”. V. Z

c. Foglalkoztatottság a látássérültek életében

Az interjúalanyok között 13 fő rendelkezik munkahellyel, míg 2 fő munkanélküli és 1 személy nyugdíjas. A válaszadók közül 4 fő nem a megszerzett tanulmányával helyezkedett el a munkaerőpiacon, ennek oka, hogy a környezet is befolyásolta a munkalehetőséget, valamint a fogyatékosság is szerepet játszott abban, hogy a munkáltatók alternatívát kerestek a látássérülés miatt. A munkáltatók egy része sztereotípiá mentén nem adnak lehetőséget olykor a látássérülteknek vagy elutasítják és esélyt sem biztosítanak, hogy próbaidőben alkalmazzák.

A válaszadók néhány személye, aki nem a szakmájában dolgozik úgy gondolja, hogy az elhelyezkedés több időt vett el, akár hónapokba is került mire sikerült munkát találniuk, viszont ahova sikerült bejutni ott évek óta dolgoznak és jobban megfelelnek az elvárásoknak, mint azok a személyek, akiknek nincs akadályozottságuk. Megváltozott munkaképességben foglalkoztatottak 4 és 6 órában dolgoznak, amely kiegészíti a jövedelmüket, számukra a közösségben való részvétel jó lendületet és aktív életet biztosít.

Azok a személyek, akik végzettségükkel sikerült elhelyezkedniük nagyon szeretnek dolgozni, hatékonyak és eredményesnek érzik magukat, valamint meg vannak elégedve a jövedelemmel. A munkahelyen kiosztott pozíciókban végzik feladatkörüket és nem érzik túlterhelve magukat, mert hivatásuknak érzik munkahelyüket. Az aktív életmód pozitív hatással van a szellemi és a fizikai életre, amely a könnyebbé teszi az életet.

„Az életem nehezebb periódusa abban nyilvánult meg miután befejeztem az egyetemet és munkát kerestem, 2 hónapig voltam munkanélküli. Édesanyám segítségével 85- meghirdetett állásra jelentkeztem, amelyből 1 cég válaszolt vissza és adott lehetőséget, hogy dolgozzak. Ez a telefonközpontos cég kialakította számomra azokat a rendszereket, amelyekkel könnyen tudtam dolgozni. Később mindenben megfeleltam, jól végeztem a munkámat és ennek hatására több látássérültnek adtak lehetőséget dolgozni, akiket én tanítottam be és évekig megállták a helyüket a cégben.” T.A

„Szeretem a munkámat és számomra örömmel tölt el, hogy azt csinálom, amit szeretek. Kihívások, problémák adódnak, de a munkatársakkal nagyon jó kapcsolatot ápolunk, mint egy kis család és ennek tudatában nincs olyan akadály, amit nem tudnánk megoldani.” S. Z

„Négy órában dolgozom, de elég jól kapok, mert mellette kapom a járulékot is, ami nem sok, de jobb, mint a semmi. Ezzel a munkával lekötöm magam és nem kel gondolkozzak az élet dolgain.” S. D

d. Nehézségek, akadályok leküzdése a látássérültek életében

A válaszadók között 8 fő az oktatásban, 8 fő a munkaerőpiacon érzékelt nehézséget, kisebb, nagyobb akadályokat. A speciális iskola, Vakok iskolája Budapesten található és a vidéki gyerekeket kollégiumban helyezték el, hétvégén a szülők vitték haza. Legközelebb Debrecenben található a gyengénlátók intézménye, viszont a budapesti iskola nemcsak az oktatásban, hanem a készségek fejlesztésében, életre való felkészítésre, valamint a munkavállalásban is segítséget nyújt. Kimagaslóan működik a nevelés-oktatás fenntartása.

„Édesanyám azt mondta, hogy holnap visszajönnek értem, de a holnap egy hét volt. Nem szerettem kollégiumban lenni, hiányoztak a szüleim, ezért volt olyan időszak, amikor mindennap Budapestre vittek és hoztak haza. Az ingázás hosszú és fárasztó volt, de a családom mindent megtett azért, hogy tanuljak és fejlődjek.” V. I

5 alany elmondása szerint a középiskolában a társakkal való kapcsolat, míg a felsőoktatásban a tanárok közömbössége, beadandók és vizsgák okoztak nehézséget, illetve ha nem jól végeztek egy feladatot, akkor több órát és sok energiát vett el az idejükből annak megoldása és újrakezdése. Ezek leküzdésére a környezetben élő személyekre, családtagokra számíthattak.

„Volt olyan tanárom, aki nem akart levizsgáztatni, ezért jogi úton kellett eljárást indítsak, mivel tisztában voltam azzal, hogy a látássérülteknek vannak jogaik. Később a probléma megoldódott és sikeres vizsgát értem el.” S. D

A munkaerőpiacon való elhelyezkedése válaszadók egy részének jelentett kisebb akadályt, például az akadálymentesített terek, épületek, egyik helyről a másik helyig való eljutás, közlekedés jelentett gondot. A válaszadók háromnegyed része úgy nyilatkozott, hogy pozitív megtapasztalásuk volt, mint a munkáltatótól kezdve a kollégákig, illetve segítették őket az eligazításban a mindennapi feladatokban, valamint feljebb tudtak kerülni a munkahelyi ranglétrán.

„Munkahelyemen mérnöki csoportvezető pozíciót töltök be, ahol kiosztom a feladatokat, emellett a sportegyesület manager egyik szervezője vagyok, ahol lebonyolítjuk a versenyt.”

T. P

e. A látássérültek családi helyzete

A megkérdezett látássérült személyek családi állapotát az alábbi táblázatban foglaltam össze:

Egyedülálló	8 fő
Elvált	1 fő- 2 gyermekes anyuka
Özvegy	1 fő
Élettársi kapcsolatban	4 fő
Házass	2 fő

3. táblázatLátássérültek családi helyzete (Saját szerkesztés)

Élettársi és házass kapcsolatban az egzisztencia kialakítása és a gyermeknevelés a cél. Az *egyedülálló* személyek a családtagjaikra, rokonaikra, barátaikra számíthatnak. A közvetlen segítséget a szülők felől kapják, illetve testvérek támogatásától. Számukra nehéz az ismerkedés, mert tapasztalatik szerint nem nyitottak a látó emberek és sok esetben elutasítást kapnak, ha ismerkedésről van szó. Azok az egyedülállók, akik a Vakok és Gyengénlátók Egyesületének tagságában vannak, a programok és a szervezett eseményeken a sorstársaikkal könnyebben tudnak ismerkedni, úgy gondolják, hogy az eseményeken, kirándulásokon van lehetőség a kapcsolatok építésére, de nem egyszerű ezek ellenére sem.

Az *elvált* és *özvegy* válaszadó esetében a megszokott mindennapok mellett a segítséget szomszédától, rokonoktól kapják. Legfőbb szükségük az egyedülállók, elvált, özvegy alanyoknak, hogy legyen mellettük egy társ, lelki társ, akivel megoszthatják az életük fontos pillanatait, valamint a nehézségben is lenne kire számítani, beszélgetni és a jövőben egy családot kialakítani. A magányosság negatív életképet hoz elő, depressziót, boldogtalanságot és elégedetlenséget. Fontos, hogy a közösségi életet gyakorolják, ezért hasznos az egyesület szervezete, mert az egyedülállókra ez jó hatással van, így elkerülhetőek a negatív tényezők kialakulása.

f. A látássérültek véleménye a társadalom befogadásáról

A válaszadók szerint a társadalom befogadása változott az utóbbi években, azt tapasztalták, hogy a Covid időszak érzékenyítette a társadalmat és többen elkezdtek figyelni egymásra az emberek, viszont még mindig vannak olyan helyzetek, munkák, közösségek, ahol kirekesztve érzik magukat, valamint az emberek nem tudják, hogyan viszonyuljanak egy látássérülthez. Többek betegségnek gondolják a látássérülést, emiatt a viselkedésben, reakciókban is érzékelhető az emberek oldaláról ez a fajta megközelítés, bánásmód. Az előítéletek, sztereotípiák érzékelhetőek a társadalom felől.

„Legtöbbször én próbáltam beilleszkedni a társadalomban, míg akkor is, ha valaki nem fogadta el fogyatékoságomat, de ez nem tört meg, hanem előre vitt és sok barátot szereztem, ugyanis a munkahelyemen is jól kijövök a kollégákkal, illetve vannak barátok, akikkel összeülünk hétfőn egy beszélgetésre vagy elmegyünk a helyi kocsmában és egy pohár sör mellett vitatjuk az élet nagy dolgait.” S. J

„Úgy gondolom, hogy Covid óta sokkal jobb a helyzet és az emberek sokkal jobban figyelnek egymásra, amivel empátikusabbak és törődőek lettek nem látókkal szemben is. Ha a boltba elmegyek és segítségre van szükségem, mert nem látom az árakat vagy nem találom, amire szükségem van, akkor nagyon szívesen segítenek nekem.” S. J

„Az emberségen múlik, nem lehet behatárolni, ugyanis változó. Érzékenyítő és szemléletformáló programokat szoktunk szervezni, hogy a gyerekek, kórházak, bankok, posták közelebb kerüljenek a nem látó emberekhez. Sok még a tudatlan ember, de a programok mentén egy más meglátás és kép születik a fogyatékkal élő emberekről.” Sz. Z

Összességében elmondható, hogy a látó közösségbe való integrálódás mindkét fél erőfeszítése szükséges ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjanak a látó és nem látó egyének egymáshoz. Az érzékenyítő és szemléletformáló programok az oktatásban, munkahelyen megkönnyítik az emberek viszonyulását a látássérültek felé és segíti a beilleszkedésben a nem látó egyént, így nekik is könnyebb a normákat elfogadni és gyakorlatban ültetni, nyitott lenni és kommunikálni, jó kapcsolatot kialakítani a látókkal szemben.

g. Látássérültek céljai

A válaszadók célja, hogy az egészségüket megőrizzék és mindenben tudjanak előre haladni. A Covid időszaka nagyban befolyásolta az életüket és korlátok közzé estek, nem tudtak közösségi életet élni és elszigetelve érezték magukat, így a további céljuk, hogy kiránduljanak, sportoljanak, üzzék a hobbijukat. Az alanyok színes egyéniségek és mindig van előttük egy kitűzött cél.

„Szeretem a hangszereket, magamtól tanultam meg andoki furulyázni és célom, hogy fejlődjek benne, mert pánsípon is játszom és szeretném később átadni a jövő generációjának.” D. J

„Angol és Francia felsőfokú nyelvvizsgával rendelkezem, szeretem a nyelveket tanulni és célom, hogy másik nyelvet is tanuljak, emellett novellairásomat és versemet is megjelentettem egy könyvben, így a szabadidőmben szívesen alkotok és írok.” T. A

„Nem áll tőlem távol a sport és vakként minden héten edzésre járok távolugrásban és sprintfutásban, célom, hogy eljussak a paralimpiára, erre készülök.” R. D

„Két gyermekes anyaként legfőbb célom, hogy a gyerekeimet kitanítassam és segítsen őket, ha bármire szükségük van. Célom, hogy egy társat találjak, mert egyedül nehéznek gondolom az életet és szeretném, ha a gyerekeim mellett egy pótapa legyen, aki vigyáz rájuk és akivel ketten neveljük őket.” S. D

„Munkanélküliként célom, hogy visszakerüljek a padba és tanuljak, mert a jelenlegi diplomám úgy érzem kevés, nehéz vele elhelyezkednem és szeretnék egy állást, ami biztosítja a jövőm anyagi helyzetét.” N. Á

II.3.2.Békésmegyei Vakok és Gyengénlátók Egyesületének szolgáltatásainak szerepe a látássérültek inklúziójában

a. Az Egyesület feladatkörei

1954-ben a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége, Békésmegyei Szervezete alakult meg. A szervezet célja az volt, hogy összefogja azokat a látássérülteket, akiknek maximális segítséget nyújt érdekvédelmük és rehabilitációjuk ellátásában. Az egyesület 2004-ben került 32 fő alapító taggal, amelynek létszáma emelkedett és 2007-re 1016 fő tagja lett. Az egyesület 6 kistérségi körzetben folytatja munkáját. Az egyesület elnöksége 3 fő, meghatározott munkatervben dolgoznak és kéthavonta van elnökségi ülés. A területeken élők vak, aliglátó, gyengénlátókat az érdekeik védelmét, képviselését, továbbá életviteli nehézségeket, problémákkal kapcsolatos ügyeket vállalja, amely a következőt összegzi:

- Fellép és megvédi a látássérült személyeket a más intézmények előtt, segít a jogok megsértésének kezelésében, valamint az életmódi nehézségek leküzdésében,
- tanácsadó és információs szolgáltatást üzemeltet, hogy az egyén igényeit az egyesület egybehangolni tudja,
- kapcsolatfelvétel, együttműködés a hasonló célkitűzéseket megvalósító intézményekkel, szervezetekkel, szakértőkkel,
- felvilágosítást ad, rendszeres közvélemények szervezése a tagok és a köztudat felé,
- Segíti a területeken élő látássérültek rehabilitálását, képzését, kulturálódását, közösségi és társadalmi integrálását.

Az egyesület arra aspirál, hogy társadalmi megbeszélést folytasson annak javára, hogy az egészséges emberek, közösségi egyének elfogadják a látássérülteket, a fogyatékosság és a hátrányok leküzdése, legyőzése érdekében tett erőfeszítéseit. (Egyesület, 2023a)

b. Támogatás felsőfokú oktatásban résztvevő látássérülteknek

A Békésmegyei Vakok és Gyengénlátók Egyesülete egy évben egyszeri tanulmányi pénzösszegű támogatást nyújt azok számára, akik tanulmányait nappali vagy levelező oktatásban folytatja vagy kívánja megkezdeni. További segítségnyújtást biztosít a felnőtt korú látássérült személynek a képességfejlesztés feladatok ellátásában és a beintegrált tanulók részére az egyén sajátos, szükséges speciális tudás elsajátításában. A tanulóknak lehetőségük van igényelni az egyesülettől segédeszközöket az oktatásuk fejlődésének érdekében, ezzel is hozzájárulnak a mindennapjaik könnyebbé tételéhez, ami sok segítségnyújtást jelent a látásukban korlátozott tagoknak. Biztosítani tud a segédeszközökön kívül informatikai-oktatást, Braille oktatást.

Azok a látássérültek, akik felsőoktatásban szeretnének tanulni, az egyesület támogatja tanácsadásban, ügyintézésben, hogy a számukra legmegfelelőbb főiskolát vagy egyetemet válasszák, hiszen az élet egyik legmeghatározóbb szempontja a végzettség megszerzése. Fontos számukra, hogy a tagok eredményesek legyenek, mind az oktatásban, mind a munkaerőpiacon, mind a beilleszkedésben.

„Támogatjuk tagjainkat tanulmányaikban, amennyiben segítségre van szükségük, szívesen adunk tanácsot, véleményt bármivel kapcsolatban. Az egyesületnek fontos, hogy felkarolja és előrevigye tagjait, ebben próbálunk megfelelően helytállni és segítséget nyújtani.

Egyszeri tanulmányi pénztámogatás mellett a segédeszközök beszerzésében tudunk segíteni, illetve az eszközök kölcsönzésére is van lehetőség, kétévente jár, ha a látássérült három éve tagja az egyesületnek, így a beszerzett eszköznek a felét álljuk, viszont maximum húszezer forint a díja amennyiben eszközre van szüksége.” Á. I.

„Úgy vélem, hogy azok a látássérültek, akik felsőoktatásban tanulnak és tanulmányaik befejezése után állást keresnek, több lehetőségük van szellemi munkában elhelyezkedni, mint azoknak a sorstársaiknak, akik alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek. Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezőknek csökkentett munkaképességű foglalkoztatásban tudnak napi 4-6 órában dolgozni, ez egy munkalehetőség, amely nemcsak a jövedelmi kiegészítésben nyújt segítséget, hanem jó hatással van az egyén közösségi életére is.” Á. I.

c. Látássérültek önálló életvitelét segítő eszközök

Az eszközök segítik könnyebbé tenni az otthoni tanulás folyamatát, viszont a teljes önállóság elérése a látássérült diákoknál hosszabb időbe telik, mint a látóknál. Fontos, hogy a tanuló tudja és tisztában legyen a tevékenységek menetével, sajátítsa el a speciális technikákat, tudja szavakba foglalni igényeit, kiválasztani a számára segítő módszereket, illetve a tanulás során ismerje a speciális, optikai, beszélő eszközöket és azok használatát, hogy tudja átalakítani és számára akadály mentesíteni a saját környezetét. (Pajor és mtsai., 2021)

Kézi nagyító	Beszélő vérnyomásmérő
Beszélő vércukormérő	Olvasógér
Beszélő fürdőszobamérleg	Szkennelő állvány
Összecsukható, 5 részes fehérbot	Diktafon
Fényvédő szemüveg	Max TV szemüveg
Max kézi munkaszemüveg	Színházi látcső
Aláíró keret	Heidi beszélő konyhai mérleg

4. táblázat Kölcsönözhető eszközök (Saját szerkesztés)

fehér botok	Nagyítók
beszélő eszközök	tapintható eszközök (Braille karóra, Braille tábla, Braille térkép, játékok)
Szemüveglencse	Picht írógép
Számítógépek	Szkennerek
Diktafon	CD lejátszó
számítógéphez képernyő felolvasó szoftver	MP3 lejátszó
iPhone, beszélő program futtatására alkalmas mobiltelefonok	mobil segítőtárs program által támogatott készülékek vásárlásához történő hozzájárulás

5. táblázat Segédeszköz támogatásra megvásárolható eszközök (Saját szerkesztés)

„Látássérülteket, akik az oktatásban vesznek részt, könyvek beszerzésében, hangos térkép vagy más segédeszköz beszerzésében segítjük őket.” Á. I.

Az alábbi segédeszközök kölcsönzése ingyenes, az egyesület irodájában intézhető. Látássérültek mindennapjainak könnyítésére szolgálnak, melyet bizonyos időre kölcsönözhetik ki.

TV képernyő nagyító: a TV képernyőjét akár 50%-os nagyításban lehetővé teszi. A nagyítót a képernyő elé kell helyezni, amely nagyítja a képernyőn látható dolgokat.

Max Tv: Látássérülteknek kiválóan szolgáló eszköz, amelynek nagy a fókusztartománya, jó képminősége és egyszerű a felhasználása.

Nagyító egér: ez egy kézi kamera, amelyet a TV csatlakozójába kell csatlakoztatni és a TV képernyőjén 24-szeres nagyításban olvashatja a szöveget, legyen az könyv, gyógyszeres doboz és minden mást, amit el szeretne olvasni.

Magyarul beszélő színelismerő: 100 különböző színárnyalatot ismer fel a készülék, felhasználását a ruha anyagára kell helyezni, majd ismerteti a ruha anyagát, színét, mintázatok színeinek felismerését. Fénykereső funkciója segít a látássérültek eligazításában, ha a fényforrás közel van, akkor hangosabb a jelzés, ha messzebb akkor halkabb.

Akusztikus szintjelző: folyadékokhoz használható, csészére vagy az üvegre kell helyezni és egy hallható hanggal jelzi, amikor a csésze vagy az üveg telve van.

Magyarul beszélő, felkaron mérő, automata vérnyomásmérő: mérés automatikusan működik, élő hangon mindent elmond ami a készüléken látható, illetve a be és a kikapcsolást is külön hangon jelzi.

Magyarul beszélő zsebóra: automatikusan működik, dátumbemondás, ébresztési funkció, információk elmondása, egyszerű kezelés, gyors, esztétikus, rugalmas, ütésálló kerettel működik, fekete vagy fehér színben kapható.

Magyarul beszélő digitális személymérleg: egyszerre vizuális és akusztikus, külön hangjelzéssel működik.

Magyarul beszélő digitális konyhamérleg: megjelenő üzenetet elmond, melynek méréshatára 5kg, ha túlterhelt, akkor jelez. (Egyesület, 2023a)

Segítségnyújtás a munkakeresésben

Azok a látássérültek, akik munkanélküliek és szeretnének dolgozni, valamint az egyesület felé jelzik segítségkérésüket, akkor az egyesület megpróbál segíteni, mint például:

- munkakeresésben, önéletrajz, motivációs levél megírásában,
- kapcsolatot felvesz munkaügyi központtal, hogy milyen munkakörök, pozíciók nyitottak, illetve ha a látássérült szakmával rendelkezik akkor abban a munkában érdeklődni, keresni,
- segít az adminisztrációnak a megírásában, kitöltésében, véglegesítésében,
- tanácsot és felkészítést ad szóban a munkakezdést megelőzően, ha igényeli az illető.

„A társadalom nem tolong a látássérült munkavállalókért, gyakorlatilag nehéz a szakmájában elhelyezkedni a látássérültnek, de ha olyan a végzettsége, ami kuriózum vagy felsőfokú képzés, akkor könnyebben alkalmazzák a munkaerőpiacon. Azok a látássérültek, akik szakmával vagy érettségivel rendelkezik nekik is van lehetőségük rehabilitációs munkában állni, ez is egy lehetőség arra, hogy munkát vállaljanak, hiszen aki dolgozni akar, annak van munkája. Az egyéntől függ, mit tesz annak érdekében, hogy dolgozhasson.

Meglátásom szerint azok a tagok, akik felsőoktatásban mennek el tanulni, ők az adott városban maradnak, és ott helyezkednek el a saját szakmájukban és sok esetben ott alakítanak ki családot is, hiszen minél nagyobb egy város annál több munkahely adódik.” Á.I

A 2018-as KSH- adatai szerint, fogyatékossgal élők össznépességére vonatkozó adatok alapján a középfokú végzettséggel rendelkezők aránya 45%, a felsőfokú végzettséggel rendelkezőké 17%. (Hungary és mtsai., 2016) A fogyatékkal élőknek tanulmányaik befejezését követően nagyobb esélyük van a munkaerőpiacon elhelyezkedni, azaz a végzettségi szint emelkedésével előrelátható, hogy a gazdasági aktivitásuk is növekedik.(Heim & Emese, 2021)

Rehabilitációs szolgáltatások

Békéscsabán 2008-ban megkezdtek a látássérültek rehabilitációs szolgáltatását. Célja és oka, hogy a fogyatékkal élő személyek a mindennapi életben személyes döntésekkel rendelkezzenek, mint a látó társaik, másrészt az egyén megfelelő biztonságát, függetlenségét és szabadságát helyezték előtérben, mely az életvitelükhöz szükséges. A Kreatív Formák Alapítvánnyal 2020-ban együttműködve, rehabilitációs feladatokat folytat a békéscsabai egyesület.

Az elemi rehabilitáció a látássérültek életvezetéséhez a tevékenységek, készségek, módszerek mentén biztosít az egyén számára lehetőséget. Szakértők segítségével a segédeszközök használatát a közlekedésben, tájékozódásban, mindennapos feladatokban, informatikában segíti a látássérülteket. Szociális munkás és pszichológus segíti a megváltozott élethelyzetek feldolgozását, mentális traumák, problémák kezelését, illetve a szolgáltatásokhoz való hozzájutását. „1998. évi XXVI. törvény és a 490/2020. (XI. 11.) Korm. rendelete alapján az elemi rehabilitációs szolgáltatás ingyenes minden 16 év feletti magyar látássérült állampolgár számára.”

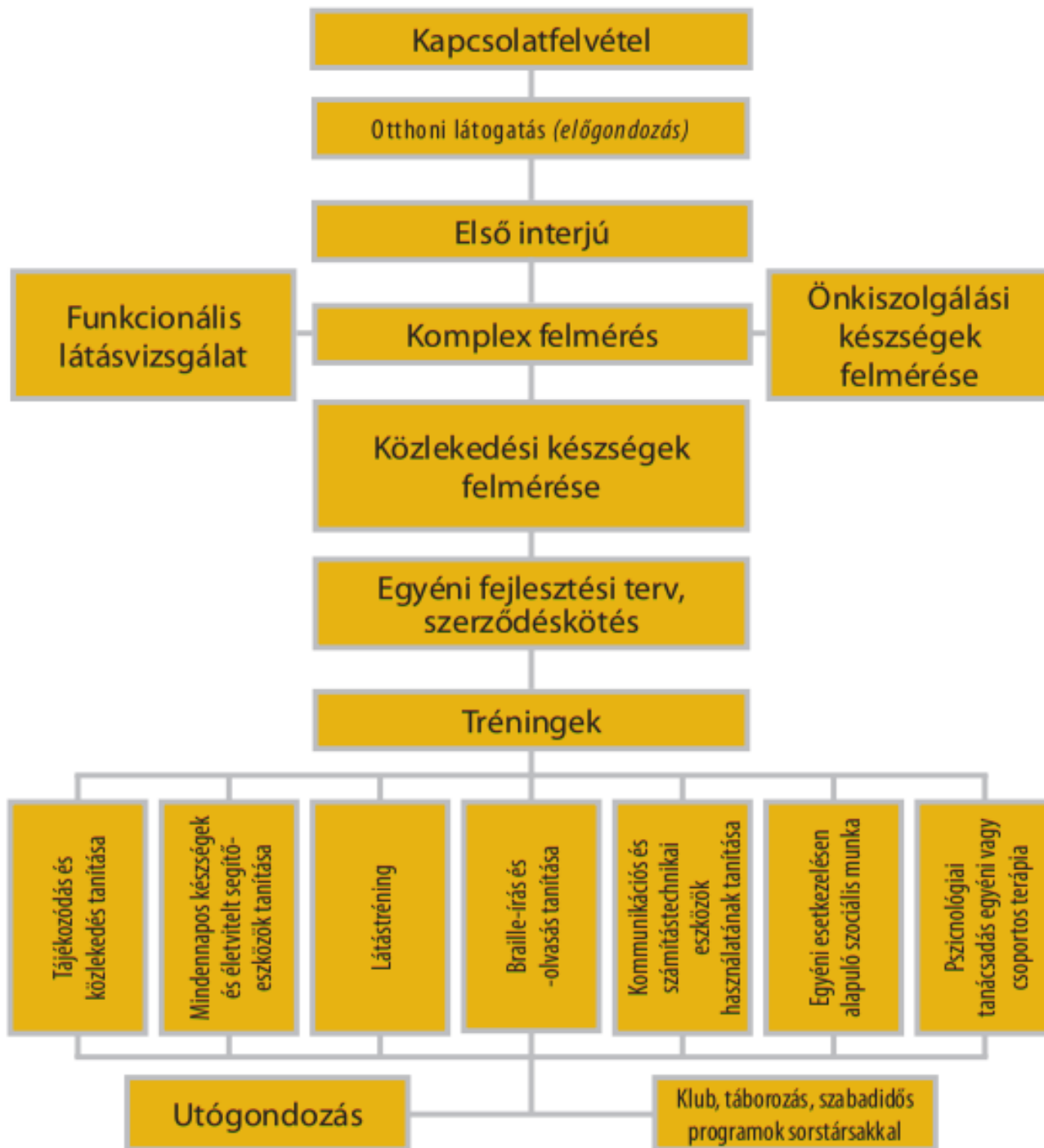
A foglalkozási rehabilitáció szolgáltatás célkitűzése, hogy a megváltozott munkaképes állskereső látássérültek számára biztosítson olyan szolgáltatást, amely hozzátevődik, hogy előnyben, sikerben megjelenhessen a munkaerőpiacon. (KF-Alapítvány, 2023)

Az elemi rehabilitáció szolgáltatáselemei

- Látásvizsgálat és látástréning
- Tájékozódás és közlekedés tanítása, segítése
- Mindennapos tevékenységek, feladatok elvégzése (egyen higiénája, konyhai-háztartási feladatok, pénzfelismerés, jelölés, rendszerezés)
- Braille tapintható írás, olvasás
- Informatikai oktatás, amely (telefon, laptop, szoftverek, alkalmazások) elősegíti a használatát
- Szociális munka (életviteli tanácsadás, ellátások kutatások)
- Pszichológiai tanácsadás (lelki problémák látássérüléssel kapcsolatban)
- Segédeszköz kölcsönzése (KF-Alapítvány, 2023)

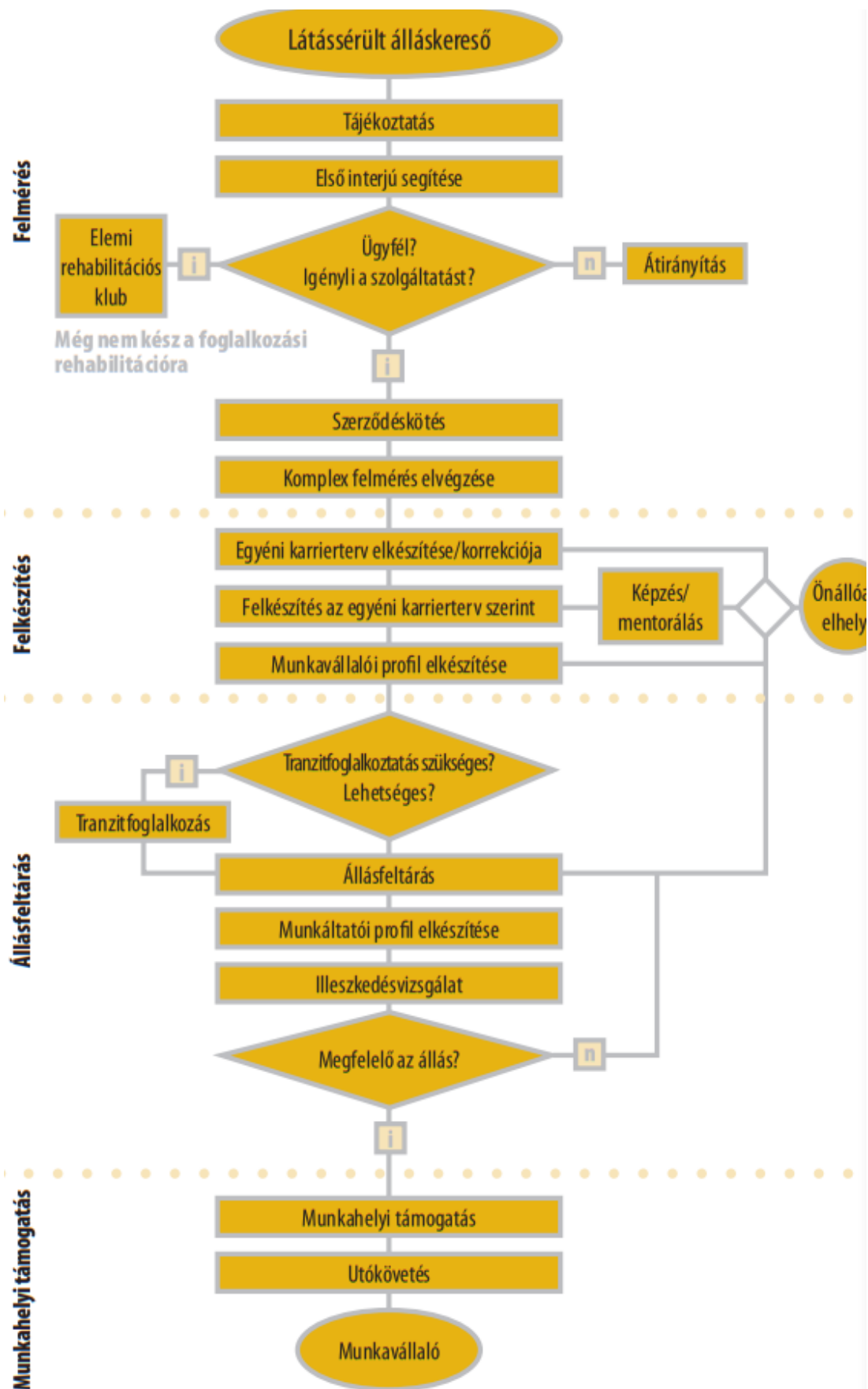
6. táblázat: Az elemi rehabilitáció folyamatábrája

Kép Forrása: https://fszk.hu/wp-content/uploads/2016/05/latasserult_emberek_elemi_es_fog_rehab.pdf

7. táblázat A foglalkozási rehabilitáció folyamatábrája

Kép forrása: https://fszk.hu/wp-content/uploads/2016/05/latasserult_emberek_elemi_es_fog_rehab.pdf

Információs és tanácsadói szolgálat létrehozása, működtetése

Tanácsadás, információellátás (jogismeret, lehetőségek, rendeltetések recenziója)	Szociális ügyek intézése (nyugdíjmeléshez, segélykérelmekhez, stb. dokumentumok kitöltése)
Személyi segítség	Segédeszközök beszerzése, kölcsönzése, bővítése
Üdültetési ellátás megszervezése	Informatikai, Braille oktatás megszervezése
Elemi rehabilitációs foglalkoztatás biztosítása	Egyéb képzések, tréningek szervezése
Felvilágosító tevékenységek: egészségügyi, táplálkozási tanácsadási napok megszervezése	Hangos könyvtár kölcsönzés lehetőség
Vakvezető kutyakiképzés	Kapcsolattartás társintézményekkel, partnerszervezetekkel
Kulturális programok és rendezvények szervezése, részvétel biztosítása	Kirándulások, városlátogatások, túrák lebonyolítása
Adományok gyűjtése	Adományok osztása rászorultak részére.

6. táblázat Szolgáltatások (saját szerkesztés)

II.3.3. Résztevő megfigyelés a látássérült közösségben

A Vakok és Gyengénlátók Békésmegyei Egyesületének köszönhetően az Elnök Úr által lehetőséget kaptam, hogy részt vegyek a látássérülteknek szervezett programjaiban. különböző időpontban cirkuszi előadásban és farsangi mulatságon vehettem részt, ahol egész napos események vártak rám. A megrendezett eseményeken való részvételem segített abban, hogy fizikálisan is bepillantást nyerjek a látássérültek életében, programokon való aktivitásukban. A személyes részvétel és a folyamatos interakció révén részletesebben megismerhetem a kutatott csoportot. A látássérültek megfigyelésének időtartama minél hosszabb, annál több reakció és akció történhet, amivel sikeres és eredményes változás érhető el, valamint mindegyik személy, különböző látássérüléssel rendelkezik, így csak átfogó képet lehet kapni.

2023. Február 18. Budapest, Városi Jégkirályság című Cirkusz

Az egyesület január hónapjában meghirdette a tagok számára a budapesti jégkirályság című cirkuszi előadását, melyen összesen közel 30-fő vett részt Békéscsabáról, Orosházáról. Budapestre vonattal mentünk, ami Békéscsabától 196-km, két és fél óra hossza utazás. Az előadás ingyenes volt mind a tagok, mind a kísérőik számára, az útiköltséget kedvezményesen

maguk részére finanszírozták. Ezt követően a vonaton segítetttem az adminisztrációban, ugyanis jelenléti ívet kellett aláírni mindazoknak, akik részt vettek a programon, valamint kísérője voltam az egyik látássérültnek, akinek segítetttem a vonat

felszállásában, illetve a közlekedésben egyaránt. A kirándulás jókedvvel, jó hangulatban, értékes beszélgetésben telt el. A látássérültek nyitottak és érdeklődőek voltak az irányomban, amit örömmel fogadtam.

Sikeres megérkezés után a cirkuszban vártak bennünket, ahol a rendező a foglalt helyre kísérte a csoportot, majd ezt követően a kulisszajárás vette kezdetét, ahol a látássérültek a cirkuszi előadásban használt eszközöket, ruhák anyagát és dolgok formáját, valamint néhány előadó magasságát, haját megtapinthatták és érzékelhették, ezzel is megkönnyebbítve az előadás elképzelését és annak élvezetes megélését.

Az előadás átélését segítette a narrátor, aki a látássérülteknek audionarráción keresztül, fülhallgató segítségével magyarázta a színpadon történő jelenségeket, személyeket, történeteket, amely emlékezetes élményt nyújtott a csoport számára. A cirkuszi látványosság három óra hosszáig tartott, majd a hazautazás vette kezdetét. A csoport mindegyik tagja feltöltődve, mosolygósan és elégedetten távozott. Személyem szerint jól éreztem magam és hálás voltam a lehetőségért, mert nemcsak élményben gazdagodtam, hanem egy új megtapasztalással, látássérültek programjának menetében vehettem részt, ahol sokat tanultam és egyben bővült a látóköröm is.

2023. Február 25. Békéscsaba, Farsangi mulatság

Az Egyesület Intézménye a Békéscsabai Városi Könyvtár egyik termét vette igényben, ahol látássérülteknek farsangi mulatságot rendeztek, amely reggeltől kezdődött és délután egy óráig tartott. Ezen az eseményen az aktív tagok jelen voltak, de jöttek más városból is. A mulatság megkezdése előtt a készülődés vette körbe a farsang helyszínét, ahol a dolgozók készítették elő a szendvicset, üdítőt, süteményeket és végül, de nem utolsó sorban a hagyományos farsangi fánk is az asztalra került. Természetesen mindenben besegítettem és jó hangulatban telt el az előkészület is. A mulatságon a látássérültek készültek szórakoztató, vicces történetekkel, versmondással és jelmezbemutatóval, ami zsűri előtt díjazásra került, majd a hangulatról gondoskodott egy zenész, amely táncra perdítette a látássérülteket, a hangulat adott volt és tovább fokozta a jó muzsika mindenki kedvét. A műsorok bemutatása után beszélgetéssel és étkezéssel telt el az idő, ezt követően pedig a tombolasorsolás sem maradhatott el, amit az ünnepség előtt vásárolhattak meg a látássérültek, kísérőik segítségével pedig olvasták a nyertes számokat. A farsang végén a közösség építése és összekovácsolása zajlott kellemes hangulatban és vidámságban.

SWOT elemzés a javaslatokhoz

A kutatás eredményeinek összegzését SWOT elemzés segítségével végeztem el, amely a látássérült személyek munkaerőpiaci esélyei vonatkozásában taglalja az erősségeket, gyenge pontokat, lehetőségeket és kockázatokat. Az elemzés hozzájárulhat hasznosítható javaslatok megfogalmazásához.

<u>Erősségek</u>	<u>Gyengeségek</u>
- Oktatási sikerek általános- és középiskolában (versmondó verseny, hangszer verseny, kézművesség) - OKJ és felsőoktatási végzettség megszerzése (kézműves szakmák, nyelvvizsga, diploma) - Szellemi munkaterületeken való eredményesség, egyén készségeinek erősítése - Biztos munkahelyek - Segítőképz, empátikus munkáltatók - Alkalmazkodó munkatársak - Rehabilitációs munka, megváltozott munkaképességű foglalkoztatás (napi 4-6 órában foglalkoztatottak) - Megfelelő eszközök mind az oktatásban, munkában - biztonságos és biztosított akadálymentes munkahelyek - Család, barátok, intézmények, egyesületek támogatása, segítése - biológiai: látásemlékek - pszichológiai: erős belső motiváció	- biológiai: látás teljes hiánya - pszichológiai: átmeneti kedélyvesztett állapot - motiváció csökkenése, memória csökkenése - Társas kapcsolatok gyengülése - Idegen nyelv hiánya - Gyakorlati készségek gyengesége - Oktatási nehézségek - Informatikai, okos eszközök kezelésének gyengesége vagy hiánya - Traumák nehezebb feldolgozása - Oktatásban, munkahelyen való nehezebb beilleszkedés, elfogadás - Munkalehetőségek hiánya vagy elutasítása - Család, barátok hiánya - Munkahelyen akadálymentes terület hiánya - Munkáltatók idővesztése, elutasítása - Diszkrimináció

- jó intellektus - személyiségvonások: erős versengési hajlam, pozitív gondolkodás, szabálykövetés, célok megvalósítása - Pozitív tapasztalatok, jó kommunikációs készség, begyakorolt társas kompetenciák - Informatikai tudás, ismeret, gépírás, pontírás	- Negatív tapasztalatok, negatív jövőkép - Céltalanság - Tájékozottság hiánya - Fizikális munkavállalás gyengesége - Segédeszközök hiánya - Közlekedési hátrányok és nehézségek - Kevesebb barátok, ismerősök
<u>Lehetőségek</u> - Szociális támogatás, intézményi támogatás, állami támogatás - Tanulási lehetőségek, pályázatok, ösztöndíjak - Információszerzés lehetőségei - Ügyintézési lehetőség - Segédeszközök beszerzése - Álláskereső - Továbbképzések oktatásban, munkahelyen - Magasabb pozíció betöltés lehetősége - Informatikai és okos eszközök tanulása - Fejlődési lehetőség oktatásban, munkában, környezetben, tájékozottságban, közlekedésben - Közösséghez tartozódási lehetőségek	<u>Veszélyek</u> - Korlátozott mobilitás - Veszélyes közlekedés, tömegközlekedés használata, ismeretlen hely- eltéved - Nincs akadálymentes munkahely - Kilátástalan helyzet, feladás, életkedv megszűnése, fásultság - Akadályok , problémák, traumák - Sikerveresztesség, feladás - Munkahelyi kiégés - Munkában való új dolog kezelhetetlensége - Kiközösítés, kirekesztés - Előítéletesség, rossz szemléletmód, negatív jövőkép - Családok, barátok elutasítása

7. táblázat Swot elemzés (Saját szerkesztés)

Összefoglalás

Kutatásomat összegezve, gondolataimmal a végéhez érve olvasható a válaszok eredményei.

Az elvégzett kutatás alapgondolata az volt, hogy beazonosítsam azokat a kulcstényezőket, amelyek a sikeresen integrálódott, és sikeres életutat megvalósított látássérültek esetében hatást gyakoroltak életcéljaik elérése során. Ezek a kulcstényezők megtalálhatóak voltak a családi környezetükben, az oktatási milliójuk különböző szintjein, de éppúgy tetten érhetőek a szélesebb társadalmi viszonylatok között, mikro-és makroközösségeik szintjén, kiépített kapcsolatrendszereikben. Az így kialakult kis-és nagyközösségi hálózatok, egyesületi berkek is keretet szolgáltatottak számukra ahhoz, hogy önmaguk elfogadásán át és erre építve jussanak el céljaik kivitelezéséig.

Az általuk elvégzett integrált rendszerű középiskolával kapcsolatban többnyire pozitív tapasztalatokról számoltak be, míg a felsőoktatásról alkotott véleményeik megoszlanak. Az oktatásban nem minden esetben volt akadálymentes a tananyag, de a tanárok próbáltak tenni annak érdekében, hogy a látássérült hallgató szükségleteit kielégítsék. Az oktatók között nem mindenki tudta, hogy milyen módszer mentén nyújtson segítséget a látássérült diáknak, ezért a hallgató kellett megmondja, hogy mi az, ami számára jobb. Régebben az informatikai segédeszközök hiányosak voltak és nem mindenki tudott elektronikus jegyzetet készíteni laptopon, emiatt több időt vett el a jegyzetkészítés, mert hangfelvételen keresztül követte a látássérült az órán elmondottakat és otthon emellett még legépelte az elhangzott szöveget, de a motiváció és az akarat mindig adott erőt arra, hogy érdemes a körülmények ellenére is végig kitartania. A középiskolában és az egyetemen azt tapasztalták, hogy túl hangos volt a Braille írógép, emiatt diktafon segítségével oldották meg a felvételt, majd ezt követően a családra és a támogató környezetre tudtak támaszkodni, ha bármiben elakadtak.

A kutatásban nyomán körvonalazódott, hogy azok a látássérültek, akik felsőfokú diplomával rendelkeznek motiváltabbak és eredményesebbek is a munkaerőpiacon, viszont a válaszadók között vannak olyan személyek, akik negatív tapasztalatuk miatt az oktatási rendszer és a többszörös munkáltatók felőli visszautasítások miatt inkább a biztosabb rehabilitációs munkában maradnak és nem kockáztatnak azzal, hogy kilépjenek és hosszú távon munka nélkül maradjanak. A megkérdezett látássérültek nagy része rámutatott arra, hogy munkavégzésükben nincsenek akadályoztatva fogyatékoságuk ellenére sem, mert bár több energiát és időt vett el

a tanulás az életükben, viszont mindennek az ára és kockázata kifizetődött és olyan munkahelyen dolgoznak, ami nem csak a megélhetésüket biztosítja, hanem a társadalomba is be tudtak illeszkedni és teljes értékű munkaerőként megfelelnek a saját munkakörükben és tevékenységükben. Céljaiknak semmilyen hátráltató tényező nem szab korlátokat, mert sikeresen végzik a rájuk bízott feladatokat és többféle pozícióban is megállják a helyüket, illetve megfelelően tudják akár „nemlátó” vezetőként is vezetni a látó társaikat.

A társadalmat szemléletformáló programokkal lehet érzékenyíteni, viszont az elmúlt néhány évben a Covid19- az emberek lelki állapotára olyan értelemben is hatással volt, hogy a látássérültek által elmondottak alapján sokkal befogadóbb lett a társadalom és segítőkészebbek lettek a látók, valamint nem minden esetben elutasítóak, mint régen. A látássérültek úgy gondolják, hogy több szemléletformáló program kellene ahhoz, hogy felkészültebbek legyenek a nem látó személyekkel kapcsolatban, illetve ne egy betegségnek gondolják a helyzetüket, hanem egy állapotnak, ami nincs hatással a teljesítőképességükre. Az előítéletek a munkaerőpiacon érzékelhetőbbek és nem minden munkáltató ad lehetőséget arra, hogy megmutassák, mire képesek őket, így még nehezebbé válik a befogadás a látó közösségbe. Viszont az az erőforrás, amely ennek megváltoztatásához szükséges, magunkban az érintettekben, életük pozitív irányba ható fordulópontjaiban is rejlik.

Bibliográfia

- Bácsi Gusztáv G. K., & Szellő J. (2009). *A foglalkozási rehabilitáció elmélete és gyakorlata*. 33–38.
- Bajzátné Tóth, Z. E. (2020, január 1). *Látássérült felnőttek olvasási szokásai Heves megyében* | *Pedagógiai Folyóiratok*. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/latasserult-felnottok-olvasasi-szokasai-heves-megyeben>
- Dr. Kovács, K. (2015). *Az óvodapedagógus feladata a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelésében*.
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Az_vodapedaggus_feladata_a_sajtos_nevelsi_igny_gyermekek_nevelsben/
- Egyesület. (2023a). *Egyesületünk bemutatása | Vakok és Gyengénlátók Békés Megyei Egyesülete*. <http://www.bekesivakok.hu/node/4>
- Egyesület. (2023b, április 12). *Vakok és Gyengénlátók Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Egyesülete – „Elég, igen, egy kéz elég... hogy visszatérve éjszaka szobánkba elfogadjuk az elfogadhatatlant.”* <https://borsodivakok.hu/>
- Fazekasné dr. Fenyvesi, M. (2013). *A pedagógiai diagnosztika elméleti és gyakorlati tartalmi megújítása*.
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/A_pedaggiai_diagnosztika_elmleti_s_gyakorlati_tartalmi_megjtsaV2/index.html
- Flóra, G., & Belényi, E.-H. (2009). *A társadalmi inklúzió szociológiája*. Partium Kiadó.
<https://kiado.partium.ro/hu/kiadvanyaink>
- Guttman, F. (2013). *ACCESIBILITATEA STUDENȚILOR CU DEFICIENȚE DE VEDERE ÎN UNIVERSITĂȚILE CLUJENE*. 201–214.
- Gy. Dobos, M. (2022). *Vakon a munka kapujában*. 1-78.
file:///C:/Users/Tulajdonos/Downloads/20230411_190728.pdf

- Heim, A., & Emese, B.-F. (2021). FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK FELSŐFOKÚ TANULMÁNYAIT TÁMOGATÓ TÉNYEZŐK EGY KUTATÁS TÜKRÉBEN. *Különleges Bánásmód - Interdiszciplináris folyóirat*, 7, 85–99.
<https://doi.org/10.18458/KB.2021.4.85>
- Horváthné Nőth E. (2009). *Fogyatékossgal élő emberek szak- és felnőttképzése*. 1–96.
- Hungary, Bácskay A., & Németh Z. (Szerk.). (2016). *Mikrocenzus 2016*. Központi Statisztikai Hivatal.
- KF-Alapítvány. (2023). *Elemi rehabilitáció | Kreatív Formák Alapítvány*.
<http://www.kreativformak.hu/?oldal=eredmenyeink>
- Kiss, F. (2017, november 29). *FOGYATÉKOSSÁG ÉS SPECIÁLIS KÉPESSÉGEK. Fogyatékossgal élő emberek*. <https://docplayer.hu/105103986-Fogyatekossag-es-specialis-kepessegek-fogyatekossaggal-elo-emberek.html>
- Kormányrendelet. (2000). 141/2000. (VIII. 9.) Korm. Rendelet a súlyos fogyatékossg minősítésének és felülvizsgálatának, valamint a fogyatékossgai támogatás folyósításának szabályairól—Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0000141.kor>
- Lajos H., Margit F. K., Dorottya S. J., Emese P., & György K. (2009). A fogyatékossgügy hazai és nemzetközi története. *Budapest*, 1–232.
- Laki I. (2001). A felsőoktatás hallgatói – a fogyatékossgal élő hallgatók felsőfokú tanulmányai. *Szegedi Tudományegyetem JGYPK*, 1–9.
- Laki I. (2012). Oktatás, képzés – avagy fogyatékosok/fogyatékkal élő emberek a felnőttoktatásban? *Acta Scientiarum Socialium*, 37, Article 37.
- Lofthouse R., Beaton M., Kools Q., & Kopp E. (2021). A tudáscsere és a szakmai tanulás értéke az oktatási inklúzió szempontjából: Szakmai dilemmák értelmezése különböző

- oktatáspolitikai és gyakorlati kontextusokban. *Pedagógusképzés*, 20(1.), Article 1.
<https://doi.org/10.37205/TEL-hun.2021.1.02>
- Mártonfi G., Papp G., & Péceli M. (2011). *Út a munkaerőpiacra, speciális szakiskolákból*. 5-65.
- Moraes, C. de. (2019). Indefinição limítrofe e estratégias territoriais nos confins da bacia Platina. *Terra Brasilis. Revista da Rede Brasileira de História da Geografia e Geografia Histórica*, 12, Article 12. <https://doi.org/10.4000/terrabrasilis.5268>
- Nagy-Nádasdi, A. R. (2020). Az észszerű alkalmazkodás elmélete és gyakorlata. *MEOSZ*.
https://www.academia.edu/41624117/Az_%C3%A9szszer%C5%B1_alkalmazkod%C3%A1s_elm%C3%A9lete_%C3%A9s_gyakorlata
- Nemes-Nagy, T. (2020). *Fehérbottal a felsőoktatásban* [Nyíregyházi Egyetem].
<https://vakegy.hu/wp-content/uploads/2021/04/Nemes-Nagy-Tunde-Feherbottal-a-felsooktatásban.pdf>
- Pajor E., Somorjai Á., & Katona N. (2021). *Útmutató a látássérült tanulók integrált neveléséhez*. Oktatás 2030 - Eszterházy Károly Egyetem. <http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/7117/>
- Radó, P. (2007, május 4). *Oktatási egyenlőtlenségek Magyarországon*.
- Vidonyiné Sólymos, R. (2010). *I.1. A fogyatékos és fogyatékosfogalom értelmezése*.
https://www.srpszkk.hu/tamop412b/sni_tanulok/i1_a_fogyatkoss_g_fogyatkoss_gfogalom_rtelmezse.html
- Wolters Kluwer Hungary, Kft. (1998). *1998. Évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról—Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye*.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800026.tv>
- Wolters Kluwer Hungary, Kft. (2015). *87/2015. (IV. 9.) Korm. Rendelet a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. Évi CCIV. törvény egyes rendelkezéseinek*

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500087.kor>

Mellékletek:

1. sz. melléklet: Kérdéssor látássérült személyek számára

1. Melyik évben született Ön?
2. Meséljen látássérültsége körülményeiről, mióta látássérült, hogyan befolyásolja ez jelenleg mindennapi életvitelét?
3. Milyen iskolát végzett, hol tanult, integrált oktatásban vagy speciális iskolában, milyen szakképesítést, diplomát szerzett?
4. Jelenleg mivel foglalkozik? Szakképesítése/diplomája szerinti-e a foglalkozása?
5. Ha van munkája, szereti munkáját? Meg van elégedve munkahelyével, jövedelmével?
6. Van-e házastársa? Ő mivel foglalkozik?
7. Jelenleg kik alkotják a családját? Kikkel él együtt egy fedél alatt?
8. Mi az, amit még szeretne megvalósítani?
9. Ön szerint a társadalom mennyire befogadó, mi erről a tapasztalata, véleménye?

2. sz. melléklet: Kérdéssor az egyesület vezetőjéhez és az ott dolgozók számára

1. Az egyesület milyen szerepet tölt be látássérült tagjai életében?
2. Az egyesület milyen támogatást nyújtana a látássérült személynek, ha felsőoktatásban szeretne tanulni?
3. Az egyesület milyen segítséget vagy eszközt nyújt azoknak, akik oktatásban, egyetemen vesznek részt?
4. A felsőoktatásból/oktatásból/szakképzettségéből kikerült látássérülteket a munkaerőpiacban való elhelyezkedést hogyan, mi módon segíti/segítené az egyesület?
5. Milyen szolgáltatást, támogatást nyújt/nyújtana az egyesület azoknak, akik munkát keresnek?
6. Oktatáshoz szükséges eszközöket (digitális nagyító, Braille írógép, stb...) egyesületen keresztül van-e lehetőségük beszerezni?
7. Miben segíti az egyesület a látássérültek életét? Milyen módszerekkel, szolgáltatásokkal, rehabilitációval járul hozzá? (pl.: akadályok leküzdése, traumák feldolgozása, ügyintéзések, stb...)